

กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่งจากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์
ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น: กลุ่มทอผ้าบ้านคอนฉิม แบรินด์มาลี ผ้าไหมเวียงใหญ่
The Process of Pillow Product Design by Applying the Identity Patterns on Waeng Yai
District Khon Kaen Local: Malee Thai Silk Waeng Yai Brand

ชญชนก หอมสวาสดี¹ ยุพดี ชินพีระเสถียร¹
E-mail: t.thanchanok@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน 20 คน จากผู้บริโภคเป้าหมาย และสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านคอนฉิม (แบรินด์มาลี ผ้าไหมเวียงใหญ่) ใช้การศึกษาเอกสาร การประชุม และการสนทนากลุ่มเป็นวิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูล ด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

1. อัตลักษณ์ของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น คือ “ลายทุ่งปอเทือง” ซึ่งทุ่งปอเทืองเป็นพืชประจำอำเภอเวียงใหญ่ การย้อมสีธรรมชาติจากพืชที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นคือ ขมิ้น ซึ่งเมื่อสกัดออกมาแล้วจะได้สีเหลืองและสอดคล้องกับสีของดอกปอเทืองโดยผู้วิจัยนำมาสู่การออกแบบและพัฒนาเพื่อนำไปสู่การออกแบบลวดลายเพื่อใช้ในการปักลงบนผ้าไหมและตัดเย็บเป็นหมอนอิง

2. กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิง มีดังนี้ 1) การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เดิม 2) การวิเคราะห์ปัจจัยและการค้นหาแนวทางการพัฒนา 3) การค้นหาอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่นสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ 4) การออกแบบและการสร้างสรรค์ลวดลาย 5) การย้อมสีธรรมชาติและการปักลวดลาย 6) ประเมินผลการออกแบบ

คำสำคัญ: การออกแบบผลิตภัณฑ์ หมอนอิง การประยุกต์ใช้ลวดลาย อัตลักษณ์บนผ้าทอพื้นบ้าน แบรินด์มาลี ผ้าไหมเวียงใหญ่

Abstract

The purposes of this creative research were (1) to study the identify on Waeng Yai District Khon Kaen local ; and (2) to design products by applying the identify on Waeng Yai District Khon Kaen local pillow. A sample of 20 cases was drawn from target consumers and members of Malee thai silk Waeng Yai Brand, studying meeting documents and group conversation. This research was analyzed using content analysis.

Research findings were as follows: that

1. The identify on Waeng Yai District Khon Kaen local were included Sunn hemp field pattern Which Sunn hemp field is a plant of Waeng Yai District The researcher designed and studying above patterns.; and

2. A natural dye from a plant that is readily available locally, that is, turmeric, which, when extracted Then come out, it will be yellow and correspond to the color of the flower. 1) Traditional product analysis, 2) Factor analysis and research for development guidelines, 3) Searching for the identify from Waeng Yai District to design new identify, 4) Design and creation the patterns, 5) Natural dyeing and pattern embroidery, and 6) Design evaluation.

Keywords: product design, backrest pillow, application of the pattern, Identity on folk weaving, Malee Thai silk Waeng Yai Brand

ความเป็นมาของปัญหา

การออกแบบด้วยการใช้อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมถือว่ามีมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ของชุมชน รวมถึงผลิตภัณฑ์โดยรวมของประเทศเพื่อที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีความโดดเด่นและแตกต่าง สามารถที่จะแข่งขันให้เห็นถึงความมี

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ตัวต้นที่เฉพาะ ผ่านการพัฒนาและการปรับเปลี่ยนให้เกิดความสวยงามตามรสนิยมของผู้บริโภคเป้าหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธัญพัชร ศรีมาร์ตัน (2558) ที่กล่าวว่า การใช้อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมจะทำให้เกิดการบริโภคทั้งในเชิงสัญลักษณ์และในเชิงรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้นๆ โดยอัตลักษณ์ที่อยู่ในชุมชนที่ถูกคัดสรรขึ้นมาใช้อาจเป็นเรื่องราวของธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและการเมือง กลุ่มทอผ้าบ้านคอนฉิม (มาลี ผ้าไหมแวงใหญ่) จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 โดยมี คุณมาลี ยาโตโก เป็นประธาน มีสมาชิก 20 คน โดยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ สืบทอดให้ลูกหลาน จากการทอผ้าไหม มัดหมี่ผ้าไหมไทย เป็นผ้าไหมซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากผ้าไหมทั่วไป กล่าวคือ มีแสงแวววาวเป็นมันเลื่อมเนื้อผ้าฟูไม่เรียบอ่อนนุ่มมีน้ำหนักบางชนิดเป็นปุมปม อันเนื่องมาจากระดับคุณภาพซึ่งเกิดในกระบวนการผลิตแต่ก็ทำให้ได้รับความนิยมของคนบางกลุ่มเพราะดูแล้วมีความแปลกตา อารดา พลออาษา (2560) และสร้างรายได้ให้ตัวเองและคนในชุมชน ที่ใช้เวลารว่างจากการทำงานประจำ ทำไร่ ทำนา เพื่อเป็นอาชีพเสริมให้ตนเอง ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มคือ ผ้าไหมมัดหมี่ ชุดเดรส กางเกง กระโปรง เสื้อ ของที่ระลึกต่างๆ มีลายประจำกลุ่มคือ “ทุ่งปอเทือง” โดยใช้เส้นยืนเป็นไหมจูลและเส้นพุ่งเป็นไหมเสี้ยว และมีการทอลายอื่นๆร่วมด้วยเช่น ลายโพธิ์เงินโพธิ์ทอง ลายน้ำไหลประยุกต์ ลายกราฟิกที่ทันสมัย สมาชิกของกลุ่มทุกคนมีความชำนาญในการทอผ้ามาหลายปี โดยการเรียนรู้ ฝึกฝน ฝึกปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ได้ผ้าทอที่มีความสวยงาม ประณีต เป็นที่ต้องการของตลาดแต่เนื่องจากคู่แข่งในสินค้าประเภทเดียวกันในตลาดมีจำนวนมากเนื่องจากสินค้าเดิมของกลุ่มไม่มีความแตกต่างกับคู่แข่งทั้งด้านวัตถุดิบแต่มีความแตกต่างทางด้านลวดลายและสีเส้นของผลิตภัณฑ์ จ.ขอนแก่นผลิตสินค้าใกล้เคียงกันเพียงแต่ไม่มีใครคิดลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทอผ้าในจังหวัดขอนแก่นเองก็มีจำนวนมากเช่นเดียวกันที่ผลิตสินค้าประเภทผ้าทอมัดหมี่ในลักษณะรูปแบบเดียวกันจำนวนมากทั้งในด้านของโทนสีและลวดลายของมัดหมี่ที่แต่ละกลุ่มไม่มีความแตกต่างกัน จากที่กล่าวมาการออกแบบผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่มักต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในเชิง การใช้วัสดุและกระบวนการผลิต ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงจากการประยุกต์ใช้ลวดลายบนผ้าทอล้วนต้องเกิดจากการสร้างแนวคิดและกระบวนการในการดำเนินการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงจากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าบ้านคอนฉิม (มาลีผ้าไหมแวงใหญ่)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)
2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
ผู้วิจัยใช้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการกลุ่มทอผ้าไหมบ้านคอนฉิม(แบรนดมาลี ผ้าไหมแวงใหญ่) ประชาชนท้องถิ่น
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้
 - 3.1 การศึกษาเอกสาร ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทท้องถิ่นของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น โดยการเก็บข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์
 - 3.2 การประชุมระดมความคิดเห็นเฉพาะกลุ่ม (Focus group) เก็บรวบรวมข้อมูลอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น การค้นหาอัตลักษณ์ของอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น และแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่ง โดยการประยุกต์ใช้ลวดลายจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น
 - 3.3 แบบร่างผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงแบบร่างสองแบบเพื่อเป็นตัวเลือกแก่ผู้ประกอบการ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนดังนี้
 - 4.1 การประสานไปยังกลุ่มประชากรเป้าหมายเพื่อขอสัมภาษณ์และขอให้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น
 - 4.2 ประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่งจากการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการจัดระเบียบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นและข้อมูลที่นักวิจัยเก็บมาจากวิธีการและเครื่องมือต่างๆ

ผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า

1.1 การวิเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ท้องถิ่นอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่นสำหรับความเป็นมาของชื่อ “แวงใหญ่” เป็นการบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า บริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน แวงใหญ่ ในปัจจุบันมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ชื่อหนองแวงมีประชากรกลุ่มแรกอพยพมาจากจังหวัดนครปฐม ชัยภูมิ อุดรธานี ชลบุรี และนครราชสีมา เป็นต้น ซึ่งครอบครัวไทยที่อพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแวงใหญ่ เข้าใจว่าเป็นประชาชนที่อพยพหนีสงคราม เมื่อปี พ.ศ. 2321 สมัยสงครามพระเจ้ากรุงธนบุรี ให้แม่ทัพไปตีกรุงเวียงจันทน์ ได้ยกทัพผ่านมาเห็นพื้นที่บริเวณหนองแวงเป็นทำเลที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้สัตว์ป่าชุกชุม เมื่อเสร็จศึกแล้ว บางส่วนมีความพอใจจึงตั้งเป็นที่อยู่อาศัยทำมาหากิน และเรียกชื่อว่า “บ้านแวงใหญ่” พบลักษณะดังต่อไปนี้

1.1.1 การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ด้วยสภาพภูมิประเทศของอำเภอแวงใหญ่และประชากรในพื้นที่ที่มีการสืบทอดการทอผ้าไหมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเฉพาะในด้านความประณีตในกรรมวิธีการผลิต ที่ทำให้เนื้อผ้าไหมมีความเรียบสม่ำเสมอ สวยงาม นุ่มน่าสัมผัส เป็นเงาเมื่อสวมใส่ ปัจจัยส่วนใหญ่มาจากภูมิปัญญาในด้านกระบวนการสาวไหมน้อย ที่แยกเส้นไหมชั้นนอก (ไหมหัว) ที่มีขนาดใหญ่ เนื้อหยาบออกจากเส้นไหมชั้นใน (ไหมน้อย) ที่มีลักษณะเส้นเล็ก สม่ำเสมอ เส้นเรียบ เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้วเนื้อผ้านุ่ม สวมใส่เย็นสบาย การสาวไหม หัตถกรรมของชาวอีสาน เป็นภูมิปัญญาที่มีสืบทอดกันมา จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งของบรรพบุรุษแต่โบราณ และเป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่มีความสำคัญยิ่งในปัจจุบัน

1.1.2 ดอกปอเทือง คือดอกไม้ประจำอำเภอแวงใหญ่เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม จึงมักปลูกปอเทืองเพื่อเป็นปุ๋ยกลบหน้าดินให้แก่พืชชนิดอื่น เนื่องจากในปอเทืองนั้นมีสารไนโตเจนสูงซึ่งเป็นสารที่สามารถพบได้ทั่วไปในพืชจำพวกถั่ว และหากเพื่อนๆ เกษตรกรท่านใดมีปัญหาเรื่องหน้าดินพังทลายแล้ว ยังสามารถใช้ต้นปอเทืองมาปลูกเป็นพืชคลุมกันดินพังได้ในแง่ของปศุสัตว์นั้น เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์จำพวกโคกระบือไว้ใช้งาน หรือเพื่อผลิตเป็นผลผลิตหลักนั้นนิยมปลูกต้นปอเทืองไว้เพื่อใช้เป็นอาหารให้แก่โคกระบือในฟาร์ม ปอเทืองนั้นจะมีคุณสมบัติที่ดีในการนำมาใช้เป็นอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้องได้เช่นกัน พิพัตน์ เหลืองลาวัณย์ (2558)

1.1.3 หนองน้ำขนาดใหญ่ มาจากความเป็นมาของชื่อ “แวงใหญ่” เป็นการบอกเล่าต่อๆ กันมาว่า บริเวณที่ตั้งหมู่บ้าน แวงใหญ่ ในปัจจุบันมีหนองน้ำขนาดใหญ่

1.1.4 พัทธสีมา (เขตที่สงฆ์กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมร่วมกัน มีขนาดพอจุภิกษุที่นั่งห่างกันคืบหนึ่งๆ ได้ไม่น้อยกว่า 21 รูป โดยปกติใช้ใบเสมาเป็นเครื่องหมายล้อมรอบเขต) เนื่องจากมีผู้สันนิษฐานว่า เดิมเคยเป็นที่อยู่อาศัยของชนชาวมอญ สมัยโบราณ เนื่องจากมีการขุดพบพัทธสีมาเก่าแก่มากอยู่บริเวณหนองโบสถ์ และพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณ พบเศษอิฐ เศษกระเบื้องดินเผา สมัยโบราณเป็นจำนวนมากที่บ้านดอนบาลไทในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า ลวดลายทุ่งปอเทือง ดอกไม้ประจำอำเภอแวงใหญ่ มีความเหมาะสมในการนำมาพัฒนาและต่อยอดสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่ง เนื่องจากการทอลวดลายที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ และส่วนใหญ่มักมีลักษณะลวดลายของพืชพันธุ์ดอกไม้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิภาณี สีลากุล และ รุ่งนภา กิตติลาภ (2559) ที่กล่าวว่า การทอลวดลายได้จากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ มัดหมี่และการย้อมสีจะทอด้วยตนเอง สีที่ใช้ย้อมไหมเป็นสีเคมี ประสบการณ์ในการทอผ้าไหมมัดหมี่มากกว่า 10 ปี ลายที่ทอส่วนใหญ่เป็นลายพืชพันธุ์ดอกไม้ การทอลวดลายผ้าไหมมัดหมี่จะเป็นสิ่งที่ชำนาญที่สุดในกระบวนการทอผ้าไหมมัดหมี่

1.2 แนวคิดการกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงจากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น จากการศึกษา พบว่า มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 การออกแบบรูปแบบของผลิตภัณฑ์และลวดลายให้มีเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่นั้นๆ ผ่านการใช้วัสดุที่กลมกลืนกัน และลวดลายที่มีการลดทอนรูปทรงให้ดูง่ายและมีความหมาย

1.2.2 ควรมีการสร้างกลุ่มลูกใหม่ที่จะส่งผลต่อการค้นหาวัสดุใหม่ๆ ในการนำมาออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงกระบวนการผลิตขึ้นงาน

1.2.3 ควรมีการวิเคราะห์และตีความหมายของลวดลายที่จะนำมาใช้บนผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่เพื่อที่จะสร้างคุณค่าและประสบการณ์ให้กับผู้บริโภค

1.2.4 ควรมีการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านคอนนิม (แบรนด์มาลี ผ้าไหมแวงใหญ่) ให้มีความชัดเจนเพื่อที่จะได้สร้างรูปแบบของผลิตภัณฑ์และลวดลายได้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มมากขึ้น

2. กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหมอนอิงกลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม (มาลีผ้าไหมแวงใหญ่) มีดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์เดิมที่ต้องการพัฒนา

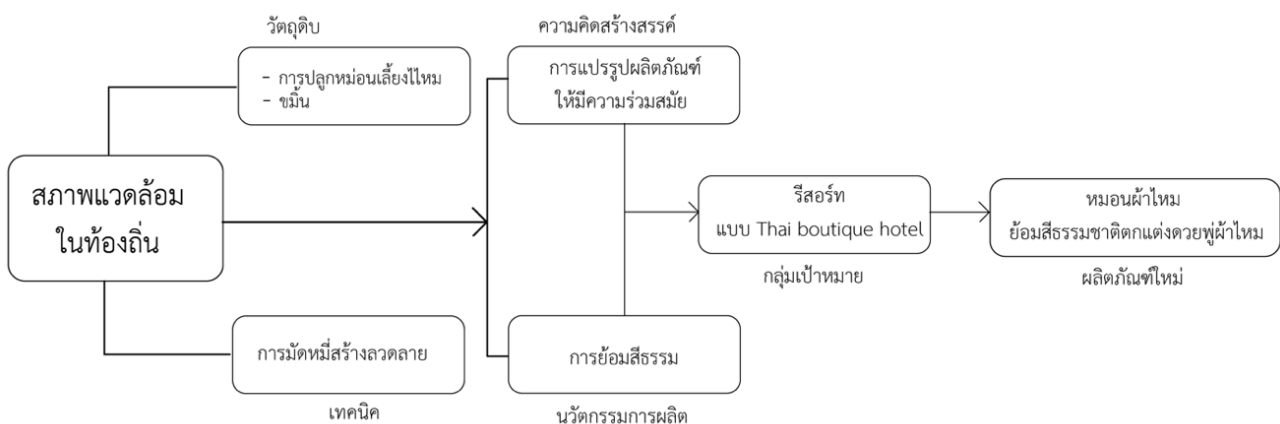
ภาพประกอบที่ 1 ผลิตภัณฑ์เดิมของ "กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม (มาลีผ้าไหมแวงใหญ่)"

ผลิตภัณฑ์เดิมของกลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม (มาลีผ้าไหมแวงใหญ่) ประเภทผลิตภัณฑ์เดิมที่ที่ยอดจำหน่ายสูงสุด 3 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่

1) ประเภท ผ้าผืนโพธิ์เงินโพธิ์ทอง	ขนาด 1 x 2 เมตร	ราคาขายส่ง	1,900 บาท
ราคาขายปลีก	2,200 – 2,500 บาท	จำนวนการผลิตต่อปี	120 – 240 ผืน
2) ประเภท ผ้าผืนลายน้ำไหลประยุกต์	ขนาด 1 x 2 เมตร	ราคาขายส่ง	1,900 บาท
ราคาขายปลีก	2,200 – 2,500 บาท	จำนวนการผลิตต่อปี	120 – 240 ผืน
3) ประเภท ผ้าผืนลายกราฟฟิก	ขนาด 1 x 2 เมตร	ราคาขายส่ง	1,900 บาท
ราคาขายปลีก	2,200 – 2,500 บาท	จำนวนการผลิตต่อปี	120 – 240 ผืน

ทางผู้ประกอบการมีคู่แข่งในตลาดมีจำนวนมากเนื่องจากสินค้าเดิมของกลุ่มไม่มีความแตกต่างกับคู่แข่งทั้งด้านวัตถุดิบแต่มีความแตกต่างทางด้านลวดลายและสีสันทันของผลิตภัณฑ์ จ.ขอนแก่นผลิตสินค้าใกล้เคียงกันเพียงแต่ไม่มีผู้ที่จะสามารถคิดค้นลวดลายใหม่ๆได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มทอผ้าในจังหวัดขอนแก่นเองนั้นมีจำนวนมากเช่นเดียวกันที่ผลิตสินค้าประเภทผ้าทอมัดหมี่ในลักษณะรูปแบบเดียวกันจำนวนมากทั้งในด้านของโทนสีและลวดลายของมัดหมี่แต่ละกลุ่มนั้นยังไม่มีมีความแตกต่างกันผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าทางกลุ่มควรที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆที่สามารถต่อยอดสินค้าเดิมไปสู่สินค้าใหม่และกลุ่มเป้าหมายใหม่ๆได้

2.2 การวิเคราะห์ปัจจัยและการค้นหาแนวทางการพัฒนา

ภาพประกอบที่ 2 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของ "กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม (มาลีผ้าไหมแวงใหญ่)"

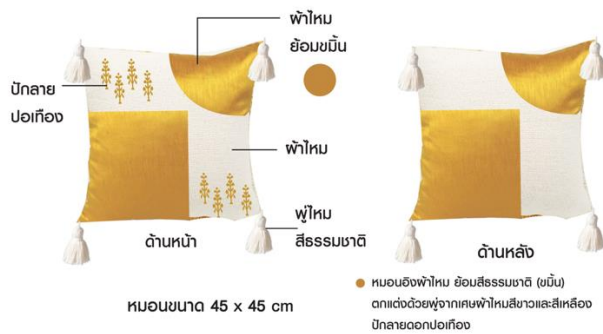
2.3 การค้นหาอัตลักษณ์ของลวดลายจากผ้าทอพื้นบ้านสำหรับการสร้างอัตลักษณ์ใหม่

ผลิตภัณฑ์เดิมของ”กลุ่มทอผ้าบ้านคอนฉิม (มาลีผ้าไหมแวงใหญ่)” ทางผู้ประกอบการมีเอกลักษณ์ลวดลายที่ทอไหมมัดหมี่และขิด อย่างประณีต เรียกว่า ”ลายทุ่งปอเทือง” ซึ่งทุ่งปอเทืองเป็นพืชประจำอำเภอแวงใหญ่ ทางกลุ่มจึงเลือกลายทุ่งปอเทือง มาถักทอไว้บนผืนผ้าไหม ทำให้ผ้าที่ทอออกมาแล้วดูสวยงาม แปลกใหม่ รวมไปถึงการที่ทางกลุ่มมีการจับคู่สีที่ใช้เป็นสีเหลืองสดใสคือสีของดอกปอเทือง

2.4 การออกแบบและการสร้างสรรค์ลวดลาย

ภาพประกอบที่ 3 แบบร่างที่ 1 การจัดวางลวดลายและปักลวดลายปอเทืองบนหมอนอิง

ภาพประกอบที่ 4 แบบร่างที่ 2 การจัดวางลวดลายและปักลวดลายปอเทืองบนหมอนอิง

กลุ่มทอผ้าบ้านคอนฉิม (มาลีผ้าไหม แวงใหญ่) มีแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยการนำผ้าไหมที่ได้จากการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในกลุ่มและทอด้วยกี่โบราณมาและย้อมสีธรรมชาติโดยใช้สีจากขมิ้นเพื่อให้ได้สีที่ ต้องการนักออกแบบช่วยในเรื่องการจัดวางผ้าที่เป็นลวดลายบนหมอนผ้าไหมโดยใช้ลวดลายเรขาคณิตรูปวงกลม และสีเหลืองซึ่งใช้หลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ ลดทอนรูปทรงของลวดลายลักษณะแบบสมดุลของข้างไม่เท่ากันแต่เท่ากันในด้านของความรู้สึกจึงทำให้ดูทันสมัยมากขึ้นแต่ยังคงสัญลักษณ์ของกลุ่มไว้โดยการปักรูปดอกปอเทืองไว้ที่มุมซ้ายบนและมุมขวาล่างของหมอน และตกแต่งด้วยพู่จากเศษผ้าไหมเพื่อเพิ่มความสวยงามให้ชิ้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยผู้ประกอบการลงความคิดเห็นเลือกแบบร่างที่ 2 ในการผลิตชิ้นต้นแบบ

2.5 การทดสอบการย้อมสีธรรมชาติและปักลวดลายบนผ้าไหม

ภาพประกอบที่ 5 กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ้าไหมหมอนอิงจากผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ ปักลวดลายปอเทือง

การทดสอบการย้อมสีธรรมชาติสำหรับสีที่สามารถใช้ในการย้อมมีด้วยกัน 2 ชนิดคือสีที่ได้จากธรรมชาติตามแบบภูมิปัญญาโบราณ อีกชนิดหนึ่ง เป็น สีที่ได้จากวิธีการสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ สีเหล่านั้นส่วนใหญ่มีส่วนผสม ทางสารเคมีมากเวลาใช้ไปนานๆ สีจะซีดลงแต่สีธรรมชาติถึงแม้จะผ่านมาหลายปียังคงสภาพเดิม และในบางสีย้อมจากวัสดุธรรมชาติบางชนิด เมื่อระยะเวลาผ่านไปกลับมีลักษณะสีเข้มขึ้น สีที่ได้ จากธรรมชาติของไทยนั้น ส่วนมาก จะได้จากต้น ไม้ เปลือก แก่น ราก ดอก ใบและผล (ปาเจราพัฒนา ฤาษี, 2551: 12) กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม (มาลีผ้าไหมแฉ่งใหญ่) มีกลยุทธ์ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการนำผ้าไหมที่ทอกัน ในกลุ่ม โดยขั้นแรก การขึ้นเส้นยืนหรือลายยืน คือ เส้นไหมเรียบ ตำแหน่งของเส้นยืนจะอยู่บนกี่ ทำหน้าที่เป็นหลักของลายผ้า สำหรับเป็นเส้นยืนที่ต้องต่อเข้ากับตะกอลายข้าง เพื่อขึ้นกี่ เป็นเส้นนอนทอดยาว ลักษณะของไหมยืนจะต้องแข็งแรงดึงให้ตรงและดึงตลอด ดังนั้น จะต้องนำไหมยืนมาลงแปง(ฆ่าไหม) เพื่อให้เส้นไหมมีความแข็งแรง การลงแปงทำโดยนำน้ำสะอาดประมาณ 5 ลิตร ต่อข้าวจ้าว 1 กิโลกรัม(ในอดีต) ใช้จากข้าว จากนั้นนำไปต้มโดยคนให้เข้ากันจนแปงละลาย นำมาพักไว้ให้เย็น เมื่อน้ำต้มแปงเย็นจึงนำเส้นไหมที่ย้อมสีแล้วมาแช่ ขยี้เส้นไหมให้แปงเข้าเคลือบเส้นไหมให้ทั่วถึง แช่ทิ้งไว้สักพักจึงนำเส้นไหมผึ่งให้แห้ง สำหรับเส้นพุ่งหรือเส้นขวาง คือ เส้นไหมที่ต้องนำมาเป็นเส้นพุ่งทอในกี่ทอผ้า ผ่านเครื่องมอที่เรียกว่า กระสวย เส้นไหมจะอยู่ในหลอดกระสวยสำหรับพุ่งทอขวางกับเส้นยืน เส้นไหมพุ่งจะมีหลายเฉดสีตามผู้ออกแบบ อาจเป็นสีล้วนหรือสามารถเกลี่ยเส้นกับสีอื่นเพื่อให้เกิดมิติที่เนื้อผ้าได้ไหมเส้นยืนสีต่างกันออกไป ส่วนใหญ่นิยมใช้สีพุ่งเพียงสองถึงสามสี เพราะสีของไหมยืนมีสีที่หลากหลายอยู่แล้ว อรุณช นาคชาติ, ญัฐสุราง ปุคคละนันท์ (2560) ต่อมาย้อมสีธรรมชาติโดยใช้สีจากขมิ้นเพื่อให้ได้สีที่ต้องการตามแบบจากนั้นตากผ้าไหมที่ช้ย้อมในที่ ร่ม ริดและเตรียมเย็บโดยใช้ผ้าไหมสีธรรมชาติ (ไม่มีการย้อมสี) และผ้าไหมที่ย้อมสีธรรมชาติจากขมิ้นและใช้สารช่วยย้อมธรรมชาติ (มอร์แดนธรรมชาติ) หมายถึงสารประกอบน้ำหมักธรรมชาติที่ช่วยในการย้อมสีและบางครั้งทำให้เฉดสีเปลี่ยนเช่นน้ำปูนใส น้ำด่าง น้ำโคลน และน้ำบาดาล ทางกลุ่มจึงเลือกใช้น้ำ ด่างหรือน้ำขี้เถ้า ได้จากส่วนต่างๆของกล้วย ต้นผักขมเปลือกของผลนุ่น กากมะพร้าว เป็นต้น เลือกพืชชนิดใดชนิดหนึ่งที่ยังสดอยู่นำมาผึ่งแดดให้หมาดจากนั้นเผาให้เป็นขี้เถ้าสีขาว นำขี้เถ้าไปใส่ในอ่างที่มีน้ำอยู่ กวนให้ทั่วทิ้งไว้ 4-5 ชั่วโมงจะตกตะกอน นำน้ำที่ได้ไปกรองให้สะอาดแล้วจึงนำไปใช้งาน เรียกว่า “น้ำด่างหรือน้ำขี้เถ้า” อีกวิธีหนึ่งนำน้ำขี้เถ้าที่ได้ไปใส่ในกระป๋อง ที่เจาะรูเล็กๆ รองก้นด้วยปุ๋ยฝ้าย หรือโยมะพร้าว ใส่ขี้เถ้าจนเกือบเต็ม กดให้แน่นเติมน้ำให้ท่วมขี้เถ้า แขนงกระป๋องทิ้งไว้รองเอาแต่น้ำด่างไปใช้งาน ณภัทร ยศยั้งยง (2557) เมื่อเย็บตามแบบเรียบร้อยแล้วจากนั้นใช้เทคนิคการปักโดยปักเป็นรูปดอกปอเทือง สดท้าย ตกแต่งด้วยพู่ที่ ทำจากผ้า ไหมสีธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 6 ภาพผลิตภัณฑ์หมอนอิงจากผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติ (ขมิ้น) และปักลวดลายดอกปอเทืองอัตลักษณ์ของอำเภอแฉ่งใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

ภาพประกอบที่ 6 โครงการจัดการประชุมคําปรึกษาแนะนําเชิงลึก ภายใต้โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP โดยเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัดขอนแก่น

2.6 การประเมินผลการออกแบบ จากการประเมินเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสนทนากลุ่มเพื่อการวิพากษ์ผลิตภัณฑ์หมอนอิง สำหรับตกแต่งจากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น : กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม แบนด์มาลี ผ้าไหมแวงใหญ่ ณ โครงการจัดการประชุมคําปรึกษาแนะนําเชิงลึก ภายใต้โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP โดยเครือข่ายองค์ความรู้ KBO จังหวัดขอนแก่น ตามโครงการส่งเสริมกระบวนการเครือข่ายองค์ความรู้ (Knowledge-Based OTOP KBO) ระหว่างวันที่ 15-16 มิถุนายน 2663 ณ โรงแรม พิมานการ์เด็น บุติคโฮเทล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่นโดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาด เข้าร่วม 5 คน พบว่า

2.6.1 ด้านรูปแบบของลวดลายบนผืนผ้า มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด คือ รูปแบบการจัดวางตำแหน่งของการปักลวดลายดอกปอเทืองโดยใช้หลักการออกแบบโดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ สดทอนรูปทรงของลวดลายลักษณะแบบสมดุลของข้างไม่เท่ากันแต่เท่ากันในด้านของความรู้สึกจึงทำให้ดูทันสมัยมากขึ้นแต่ยังคงสัญลักษณ์ของกลุ่มไว้ ผสมผสานกันอย่างลงตัว ลงตัวและน่าสนใจ

2.6.2 ด้านความคงทนความพึงพอใจในระดับมากคือ การใช้วัสดุที่เป็นผ้าไหมทอมือ ในการผลิตเนื่องจากเนื้อผ้าจะมีลักษณะ มีแสงแวววาวเป็นมันเลื่อมเนื้อผ้าฟูไม่เรียบอ่อนนุ่มมีน้ำหนักบางชนิดเป็นปุมปมอันเนื่องมาจากกระดุมคุณภาพซึ่งเกิดในกระบวนการผลิตแต่ก็ทำให้ได้รับความนิยมของคนบางกลุ่มเพราะจากการสังเกตมีความแปลกตา เหมาะสมสำหรับใช้เป็นวัสดุที่ใช้ผลิตหมอนอิงสำหรับตกแต่ง

2.6.3 ด้านประโยชน์การใช้งานความพึงพอใจในระดับมาก คือ ผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับการตกแต่งมีประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมในการตกแต่งสถานประกอบการที่ต้องการสื่อถึงความเป็นไทย และบ้านที่ตกแต่งสไตล์ไทยหรือแนวไทยประยุกต์เพื่อความสวยงามแก่สถานที่นั้นๆได้

2.6.4 ด้านความสวยงามความพึงพอใจในระดับมาก คือ โดยภาพรวมของการออกแบบหมอนอิงทั้งรายละเอียดของการปักลวดลาย เนื้อผ้าไหมที่ย้อมจากสีธรรมชาติ และลักษณะของการใช้สีเส้นที่สื่อความหมายถึงดอกปอเทือง ทั้งหมดผสมผสานกันอย่างลงตัว และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่นได้อย่างชัดเจน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาระบบการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่งจากการประยุกต์ใช้ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น : กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม แบนด์มาลี ผ้าไหมแวงใหญ่ครั้งนี้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในการผลิตผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติด้วยเมล็ดมะขามเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาผ้าขาวม้า บ้านทพกระปือ ตำบลสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ในส่วนของกรอบายรายละเอียด และกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งขั้นตอนการเตรียมเส้นไหมที่ย้อมนั้นใช้ขั้นตอนในลักษณะเช่นเดียวกัน และมีความสอดคล้องกับหลักการออกแบบที่ว่าด้วยการประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหา แก้ไขภัย และเงื่อนไขต่างๆที่อยู่โดยมีรูปแบบค่อนข้างใหม่ ไม่ซ้ำกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว และคุณค่าในการตอบโจทย์เป้าหมาย หรือสิ่งที่ต้องการ และการทอลวดลายที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ และส่วนใหญ่จะมีลักษณะลวดลายของพืชพันธุ์ดอกไม้ สอดคล้องกับผล

การศึกษาของ วิภาณี สีลากุล และ รุ่งนภา กิตติลาภ (2559) ที่กล่าวว่า การทอหลอดลายได้จากการสืบทอดจากบรรพบุรุษ มัดหมี่และการย้อมสีจะทอด้วยตนเอง สีที่ใช้ย้อมใหม่เป็นสีเคมี ประสบการณ์ในการทอผ้าไหมมัดหมี่มากกว่า ๑๐ ปี ลายที่ทอส่วนใหญ่เป็นลายพืชพันธุ์ดอกไม้ การทอหลอดลายผ้าไหมมัดหมี่จะเป็นสิ่งที่ชำนาญที่สุดในกระบวนการทอผ้าไหมมัดหมี่

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่งจากการประยุกต์ใช้หลอดลายที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น : กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม แบรินดมาลี ผ้าไหมแวงใหญ่ ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่โดยการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางหลอดลายผ้าทอพื้นบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะสามารถนำมาสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์และหลอดลาย เรียกว่า “ลายทุ่งปอเทือง” ซึ่งทุ่งปอเทืองเป็นพืชประจำอำเภอเวียงใหญ่ ทางกลุ่มจึงเลือกลายทุ่งปอเทืองมาถักทอไว้บนผืนผ้าไหม ทำให้ผ้าที่ทอออกมาแล้วดูสวยงาม แปลกใหม่ รวมไปถึงการที่ทางกลุ่มมีการจับคู่สีที่ใช้เป็นสีเหลืองสดใสคือสีของดอกปอเทือง ต่อมาย้อมสีธรรมชาติโดยใช้สีจากขมิ้นเพื่อให้ได้สีที่ต้องการตามแบบจากนั้นตากผ้าไหมที่ช้ย้อมในที่ ร่ม ริดและเตรียมเย็บโดยใช้ผ้าไหมสีธรรมชาติ (ไม่มีการย้อมสี) และผ้าไหมที่ย้อมสีธรรมชาติจากขมิ้นและใช้สารช่วยย้อมธรรมชาติ) เมื่อเย็บตามแบบเรียบร้อยแล้วจากนั้นใช้เทคนิคการปักโดยปักเป็นรูปดอกปอเทือง สุดท้ายส่วนหมอนอิงทั้งสี่ด้านตกแต่งด้วยพู่ที่ทำจากผ้าไหมสีธรรมชาติ การประเมินผลการออกแบบ จากการประเมินเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสนทนากลุ่มเพื่อการวิพากษ์ผลิตภัณฑ์หมอนอิงสำหรับตกแต่งจากการประยุกต์ใช้หลอดลายที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น : กลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม แบรินดมาลี ผ้าไหมแวงใหญ่โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดเข้าร่วม 5 คน พบว่า ด้านรูปแบบของหลอดลายบนผืนผ้าด้านความคง ด้านประโยชน์การใช้งาน ด้านความสวยงาม มีความพึงพอใจในระดับมากคือ โดยภาพรวมของการออกแบบหมอนอิงทั้งรายละเอียดของการปักหลอดลาย เนื้อผ้าไหมที่ย้อมจากสีธรรมชาติ และลักษณะของการใช้สีสันทันที่สื่อความหมายถึงดอกปอเทือง ทั้งหมดผสมผสานกันอย่างลงตัว และแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่นได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิเคราะห์อัตลักษณ์ของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่นสามารถนำข้อมูลไปใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่พื้นที่ของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่นได้
2. ผลของการวิจัยสามารถนำไปต่อยอดและพัฒนาผ้าไหมของกลุ่มเพื่อเป็นออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ชิ้นอื่นๆได้
3. ผลของการวิจัยครั้งนี้สามารถนำขั้นตอนการปฏิบัติงานของกลุ่มทอผ้าบ้านคอนนิม แบรินดมาลี ผ้าไหมแวงใหญ่ ที่มีการพัฒนาดังกล่าวสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์อื่นๆที่มาจากชุมชนได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยเรื่องการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านด้วยการประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- ณภัทร ยศยิ่งยง. (2557). การพัฒนาความคงทนของสีและเฉดสีของผ้าฝ้ายด้วยวัสดุสีธรรมชาติ. โครงการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล สาขาการออกแบบแฟชั่น คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.
- ธัญพัชร ศรีมาร์ตัน. (2558). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา โรงแรมปิงนคราบูติก โฮเทล แอนด์ สปา เชียงใหม่. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาเจราพัฒนาบุตร. (2551). กระบวนการย้อมสีธรรมชาติ. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร
- พิพัฒน์ เหลืองลาวัณย์. (2558). การใช้ประโยชน์จากปอเทืองในอาหารโคเนื้อ. สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- วิภาณี สีลากุล และ รุ่งนภา กิตติลาภ. (2559). ธรรมทรรศน์. 16(2), 13-22.

อรนุช นาคชาติ, ณัฐสุราง ปุคคะฉนันทน์. (2560). การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในการผลิตผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติด้วยเมล็ดมะขาม เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาผ้าขาวม้า บ้านท่าพระปือ ตำบลสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. โครงการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

อารดา พลอาษา. (2560). การศึกษาองค์ความรู้ การอนุรักษ์ การส่งเสริมและการเพิ่มคุณค่าการทอผ้าไหมทางกระรอกคู่ตีนแดง อำเภอนาโพธิ์และอำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์. โครงการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

มาลี ยาโตโก. บทสัมภาษณ์. (วันที่ 14 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563)